

<i>Tulemusvaldkond</i>	Tervis (TE)
<i>Tulemusvaldkonna eesmärk</i>	Eesti inimeste oodatav eluiga pikeneb, tervena elatud aastate arv kasvab ja ebavõrdsus tervises väheneb
<i>Valdkonna arengukava</i>	Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 (RTA)
<i>Programmi nimi</i>	Tervist toetava keskkonna programm
<i>Programmi eesmärk</i>	Kõikide Eesti elanike elukeskkond on muutunud tervist toetavamaks ning teave võimalikest keskkonnast tulenevatest terviseriskidest ja nende vähendamise viisidest on õigel ajal kergelt kättesaadav
<i>Elluviimise periood</i>	2024–2027
<i>Peavastutaja</i>	Sotsiaalministeerium (SoM)
<i>Kaasvastutajad</i>	Terviseamet (TA), Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus (TEHIK)

Sissejuhatus

Tervise tulemusvaldkonna tervist toetava keskkonna programm on koostatud Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 elluviimiseks ja eesmärkide täitmiseks, toetades inimeste oodatava eluea ja tervena elatud aastate pikenedamist. Programm keskendub elukeskkonna muutmisele tervist toetavamaks, pakkudes inimestele kättesaadavat infot võimalike keskkonnast tulenevate terviseriskide ning nende vähendamise viiside kohta. Programm aitab saavutada Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 alaeesmärki nr 2 „Tervist toetav keskkond“.

Programm panustab oma tegevustega riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ vajalikesse muutustesse „Kujundame elukeskkonna ning inimeste hoiakuid ja käitumist tervist ja keskkonda hoidvaks ning vähendame riskikäitumist“ ja „Planeerime ja uuendame ruumi ja teenuseid terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajaduste, rahvastiku muutuste, tervise, turvalisuse, elurikkuse ja keskkonnahoiuga arvestavalt“. Samuti aitab tervist toetava keskkonna programm kaasa „Eesti 2035“ mõõdikutega „Tervena elada jäänud aastad“, „Elukeskkonnaga rahulolu“, „Õnnetusjuhtumite, mürgistuste ja traumade tagajärjel hukkunute arv 100 000 elaniku kohta“ 2035. aastaks seatud eesmärkide saavutamisele. Programm panustab ÜRO säästva arengu eesmärkide nr 3 „Heaolu ja tervis“, nr 6 „Puhas vesi ja sanitaartingimused“, nr 13 „Kliimameetmed“ saavutamisesse.

Tervist toetava keskkonna programmi elluviimiseks kasutatakse järgmiseid välisvahendite meetmeid:

- 21.6.1.9 – Põlevkivi kaevandamise ja töötlemisega seotud keskkonnaprobleemide lahendamine ja tervisekahjude vähendamine (Õiglase Ülemineku Fond).

Programmi tegevuste struktuuris ei ole võrreldes varasema programmiga (2023–2026) muudatusi tehtud.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava

Programmi eesmärk	Kõikide Eesti elanike elukeskkond on muutunud tervist toetavamaks ning teave võimalikest keskkonnast tulenevatest terviseriskidest ja nende vähendamise viisidest on õigel ajal kergelt kättesaadav						
Programmi mõõdikud	Algtas e 2019	Tegelik tase 2022	Sihhtase 2024	Sihhtase 2025	Sihhtase 2026	Sihhtase 2027	Sihhtase 2030

Keskkonnast, sh töökeskkonnast tingitud enneaegse suremuse ja haigestumuse tõttu kaotatud eluaastate arv 100 000 elaniku kohta <i>Allikas: Washingtoni Ülikooli terviseökonomeetria ja hindamise instituut</i>	1709	1709 (2019)	1363	1328	1292	1257	1150
---	------	-------------	------	------	------	------	------

Programmi rahastamiskava	2023 eelarve	2024 eelarve	Eelarve		
			2025	2026	2027
Programmi kulud	9 119 333	9 763 261	9 190 778	8 845 018	8 810 979
Meede 1.1. Tervist toetava keskkonna arendamine ja elukeskkonnast tulenevate terviseriskide hindamine ja vähendamine	9 119 333	9 763 261	9 190 778	8 845 018	8 810 979
Tegevus 1.1.1. Tervist toetava ning parendava keskkonna kujundamine	841 125	1 003 126	844 338	878 765	876 559
Tegevus 1.1.2. Vee, õhu ning müra ja kiirgusega seotud terviseriskid	2 841 191	3 052 247	2 664 824	2 328 196	2 326 184
Tegevus 1.1.3. Kemikaalide ohutus ja riskide vähendamine	1 345 598	977 058	979 879	969 161	969 161
Tegevus 1.1.4. Toodete ja teenuste ohutus ja riskide vähendamine	4 091 419	4 730 830	4 701 736	4 668 897	4 639 075

Hetkeolukorra analüüs

Inimeste tervis kujuneb ümbritseva keskkonna (tehis- ja looduslik), geenide ja ka inimeste endi tehtud valikutest. Inimeste **valikuid, käitumist ja tervises seisundit mõjutab ümbritsev keskkond** oluliselt enam, kui seda sageli teadvustatakse. Tervist toetava keskkonna kujundamisel on vastutused jaotunud erinevate ministeeriumide vahel. Seetõttu on koostöö nende vahel olulise tähtsusega, et parandada inimeste tervist ja heaolu, säästes ja kaitstes seejuures loodust, vähendades kliima muutumise mõjusid ning aidates kaasa majanduse tõusule. Elukeskkonda mõjutavad tegurid võivad olla inimesele nii nähtamatud kui nähtavad.

Peamised ohutegurid on seotud **vee, õhu, müra, kiirguse ja kemikaalidega**. **Välisõhu saaste** on üks olulisim **keskkonnatervishoiu risk**, mis põhjustab üle maailma hulgaliselt enneaegseid surmajuhte. 2020. aastal põhjustasid õhusaastes leiduvad peenosakesed ja lämmastikoksiid välisõhus Eestis 1 179 varajast surma¹. Lisaks välisõhule on oluline tegeleda ka siseõhu kvaliteediga, mille kvaliteeti mõjutavad nii sise- kui ka väliskeskkonnast pärit tegurid. Viimaste uuringute kohaselt veedavad eurooplased 90% ajast siseruumides ja olenevalt olukorrast võib see kujutada kahekordset terviseriski võrreldes väliskeskkonnaga². **Müra** tõttu kannatab inimeste vaimne ja füüsiline heaolu. Viimastel andmetel kannatab Eestis kõrgete müratasemetega tõttu üle 300 000 inimese, mis on üle 22% (iga viies inimene) kogu elanikkonnast³. Kõrge autoliikluse müra põhjustab igal aastal Tallinnas keskmiselt 125, Tartus 22 ning põhimaanteedes ääres kaks haigestumist südame isheemiatõppe⁴. Varasemalt on müra tingitud tervisemõjusid pigem

¹ Orru H, Teinemaa E. Välisõhu kvaliteedi mõju võrdlus inimeste tervisele Eestis aastatel 2010 ja 2020 ning õhusaaste tervisemõjude prognoos aastaks 2030. Tartu: Tartu Ülikool, Eesti Keskkonnauuringute keskus; 2022.

² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_03_1278

³ <https://www.eea.europa.eu/themes/human/noise/noise-fact-sheets/noise-country-fact-sheets-2021/estonia>

⁴ Orru H, Veber T. Direktiivi 2002/49 III lisa muutmise eelnõus kavandatava müra terviseohutuse hindamise meetodi sobilikkuse hindamine Eesti tingimustes Tallinna ja Tartu linna ning põhimaanteedes näitel. Tartu: Tartu Ülikool; 2020.

alahinnatud⁵. Oluline on jätkata mürast tingitud terviseriskide maandamist koostöös Kliimaministeeriumiga. Probleemsetes piirkondades on vajalik hinnata mürahäiringuid, samuti jälgida müra vähendamise tegevuskavade rakendamist linnades, asulates, põhimaanteedel ja sadamates ning ka tööstuspiirkondades.

Lisaks mürale on ohuallikateks ka erinevad **kiirgused**, mille puhul on oluline nende **kahjuliku toime vähendamine**. Kiirgusallikad on looduslikud (nt päikesekiirgus ja radoon) ja ka tehislükud (laserkiirgus, radioaktiivsed jäätmed, röntgenkiirgus). Väga oluline on tõsta inimeste teadlikkust ioniseeriva kiirguse võimalikest ohtudest ja nende vähendamise võimalustest. Olemasolevate andmete põhjal tuleb välja selgitada radoonist tingitud kopsuvähijuhtude arv Eestis. Kõiki kogutud andmeid saab kasutada sisendina pikaajalise radoonist tingitud terviseriski vähendamise strateegia välja töötamisel⁶. **Kemikaaliohutusega** seotud eesmärkide saavutamine sõltub suuresti just Euroopa Liidu tasandil tehtavatest otsustest. Seetõttu on oluline jätkata riigisisest koostööd eri osapooltega ning osaleda aktiivselt Euroopa Liidu tasandil ja regionaalsetel kemikaaliohutuse poliitika koostööalgatustel. Eesti tasandil on oluline jälgida, et kemikaalidega tegelevad ettevõtted **käitleksid kemikaale ohutult** igas töötapis. Vaja on süsteemset, nüüdisaegset ja terviseriske arvestatavat järelevalvet. Selleks, et minimeerida erinevaid riske on jätkuvalt vaja tegeleda teabe õigeaegse kättesaadavusega ja selle kasutamise oskuste arendamisega nii erinevates organisatsioonides kui ka üldelanikkonnas. Lisaks eelnevale on oluline **õigusruumi nüüdisajastamine**, mis lähtuks kõige uuematest teadmistest ning võimaldaksid reageerida uutele keskkonnaalastele väljakutsetele.

Kvaliteetne ja ohutu joogivesi on üks keskkonnatervishoiu **prioriteetidest**. 2022. aasta seisuga **98,3%** kõikidest ühisveevärgi tarbijatest **said kvaliteetset ja nõutele vastavat joogivett**.⁷ Võrreldes 2021. aastaga on tulemus mõnevõrra langenud, aga tegemist on tavapärase kõikumisega, mis on peamiselt seotud joogivee indikaatornäitajate (mis ei kujuta terviseohtu) ja tarbijate arvu muutustega. Üldise trendi kohaselt on joogivee kvaliteet stabiilne, kuid lähitulevikus võib eeldada suuremaid kõikumisi, mis on seotud kliima soojenemisega. Selleks, et säilitada nõutele vastav ohutu joogivesi, on vaja tagada veemajanduse jätkusuutlikkus⁸, hinnata ja juhtida riske alates joogiveehaarde valgast ja toitealast kuni tarbimiskohani (tegeleda ka kinnistustiseste süsteemide riskidega, nagu nt plii ja *Legionella*). Lisaks on vaja parandada puhta joogivee kättesaadavust, mh haavatavatele ja tõrjutud rühmadele ning tõsta ka tarbijate teadlikkust ja usaldust kraanivee kvaliteedi suhtes. Samuti on vajalik tagada **ohutus** ja **kvaliteet** nii **ujulates/basseinides** kui ka **supluskohtades**. Aastal 2022 oli kvaliteetse veega basseinide osakaal 82%, mida on 2% võrra rohkem, kui sellele eelneval aastal. Kvaliteetse veega basseinide osakaal on alates 2015. aastast tõusnud. Suplusvee kvaliteeti on 2022. aastal loetud „väga heaks“ või „heaks“ 92,3% kõikidest supluskohtadest, mida on üle 5% enam kui 2021. aastal.

Kliima muutumine on toonud kaasa **ekstreemsed ilmastikunähtused** nagu näiteks pikad ja intensiivsed kuumalained, mis suurendavad terviseohte. Probleem on süvenev, kui muutustega kohanemiseks ja nende mõjude leevendamiseks midagi ette ei võeta.⁹ Intensiivsemalt avaldavad kuumalained mõju just linnades, kus tekivad väga kõrge temperatuuriga alad soojussaare efekti tõttu. Soojussaare tekkimise ohjamiseks on vajalik tagada nii elukeskkonna **läbimõeldud planeering** kui ka **looduslike rohealade rohkus**, mis omakorda vähendavad nii müra kui ka õhusaastet. Kui elu-, töö- ja õpikeskkonnast tulenevad erinevad ohutegurid, nende tasemed ja kokkupuude inimesega on teada, siis on võimalik võtta kasutusele meetmeid nende ohutegurite kahjuliku mõju vähendamiseks. Seetõttu on üheks suunaks järgnevatel aastatel EL tasemel **biomonitoringu võrgustiku** väljaarendamisel osalemine ja Eesti prioriteetide kokku leppimine. Biomonitoringuga saab hinnata inimese otsest kokkupuudet erinevate ohtlike kemikaalidega. Erinevates keskkondades on ka mitmeid kaitsetegureid, mis kaitsevad, hoiavad ja parandavad tervist. Näiteks sisetingimustes läbimõeldud ja piisav looduslik valgus, ruumi kasutusele vastav ventilatsioon, ohutust ja inimeste liikumist soodustav ruumikujundus ja kasutatud materjalid.

⁵ European Environment Agency. (2020). Environmental noise in Europe – 2020. Luxembourg.

<https://www.eea.europa.eu/publications/environmental-noise-in-europe>

⁶ <https://kliimaministeerium.ee/media/9470/download>

⁷ Terviseamet. (2022) Joogiveekvaliteedi ülevaated. <https://www.terviseamet.ee/et/keskkonnatervis/inimesele/joogivee-ohutus/joogivee-kvaliteedi-ulevaated>

⁸ <https://kliimaministeerium.ee/eesti-vee-ettevotluse-hindamine-ning-jatkusuutliku-vee-ettevotluse-tegevuskava-koostamine>

⁹ European Environment Agency. (2023) <https://www.eea.europa.eu/et/highlights/kliimamuutustest-tingitud-kuumalained-ja-nakkushaiguste>

Järgnevat aastate üheks olulisemaks tegevuseks on kehtivate tervisekaitseõuete kaasajastamine, arvestades viimast tõenduspõhist teavet ohu- ja kaitseteguritest ja praktikas selgunud probleemide. Inimese tervist mõjutavad ka erinevate teenuste (nt iluteenused) ohutus.

Aastal 2022 on tehtud mitmeid tegevusi, et vähendada **vee, õhu, müra ja kiirgusega** seotud **terviseriske**. Muudeti veeseadust, et võtta üle uus joogivee direktiiv¹⁰. Lisaks valmis uuring „Hinnang praegustele ja 5G kasutuselevõtmisega kaasnevatele võimalikele tervisemõjudele, mis on seotud mitteioniseeriva kiirgusega“, et saada teadlaskonna hinnang mitteioniseeriva kiirguse, sh mobiilside 5G võimalikest mõjudest tervisele. Uuringutulemusi on kavandatud kasutada rahvatervishoiu seaduse eelnõu rakendusaktide väljatöötamisel. Kodude siseõhu kvaliteedi ja selle tervisemõju hindamiseks käivitati rahvusvaheline projekt INQUIRE, mis aitab hinnata uuenduslikke tegevusi ohtlike keemiliste ja bioloogiliste võtmetegurite vähendamiseks kodudes. **Kemikaalide ohutu käitlemise tagamiseks** ja riskide vähendamiseks koostati kõikides valdkondades riskianalüüsid ja ohuproгноosid, et nüüdisajastada järelevalvet. Loodud biomonitoringu terviseriskide hindamise ekspertvõrgustik, et tagada parem teadmine inimeste kokkupuutest kemikaalidega, ning koostati põlevkivisektori tervisemõju hindamise uuringu lähteülesanne. Lisaks valmistati ette **rahatervishoiu seaduse eelnõu**, mis jõudis 2022. aastal läbida Riigikogus esimese lugemise, kuid Riigikogu koosseisu vahetuse tõttu langes menetlusest välja.

Olulised tegevused

- **Uue rahvatervishoiu seaduse vastuvõtmine**, et haiguste ennetamise ja tervise kaitse valdkonnas oleksid rollid, nõuded ja põhimõtted selgemad ning nüüdisajastatud. Uues seaduses on sätestatud nõuded nii kosmeetikatoodetele, iluteenustele, ujumis- ja suplemisteenuse osutamisele, elukeskkonna füüsikalistele ohuteguritele ja sotsiaalteenuse osutamisele, lisaks on täpsustatud ja kaasajastatud erinevate osapoolte ülesanded.
- Erinevatest keskkondadest inimese organismi jõudvate **ohtlike kemikaalide koormuse seireandmete kogumise (st biomonitoringu) süsteemi loomine**, andmete kättesaadavaks tegemine poliitika kujundamiseks ja terviseriskide vähendamiseks ning erinevate keskkonna seire andmete elanikkonnale õigel ajal ja õiges kohas kättesaadavaks tegemine koos tervise riskide hinnangutega ning riskide vähendamise võimalustega. Nii biomonitoringu uuringu tulemuste kui ka seire andmete põhjal on võimalik võtta kasutusele ennetavaid meetmeid terviseriskide vähendamiseks ja elukeskkonna parandamiseks.
- **Veeseaduse muudatuste rakendamine**, mille tulemusena on kogu joogiveeahela riskid hinnatud ja ohjatud ning inimestele ohutu joogivesi paremini kättesaadav. Ajakohastatakse nii vee kvaliteedinäitajaid kui ka nende piirväärtuseid, kehtestatakse miinimumnõuded joogiveega kokkupuutuvatele materjalidele, veepuhastuskemikaalidele ja filtermaterjalile ning täpsustatakse ka kohalike omavalitsuste kohustusi joogivee kättesaadavuse parandamisel.
- **Kliima muudatustega kaasnevate terviseriskide vähendamiseks** oluliste tegevuste planeerimine ja elluviimine koostöös teiste osapooltega

Meetmed, programmi tegevused ja teenused

Meede 1.1. Tervist toetava keskkonna arendamine ja elukeskkonnast tulenevate terviseriskide hindamine ja vähendamine

Meetme eesmärk: Elu-, töö- ja õpikeskkonnast tulenevad terviseriskid on vähenenud.

¹⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020L2184&qid=1690531628330>

Meetme m õ odik	Algtase 2019	Tegelik tase 2022	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027	Sihttase 2030
Ennetusega v ä lditav suremus 100 000 elaniku kohta <i>Allikas: Eurostat</i>	234,1	251,8 (2020)	206,6	198,9	191,2	183,4	160,2

Tegevus 1.1.1. Tervist toetava ning parendava keskkonna kujundamine

Tegevuse eesmärk: tervist toetava ja parendava keskkonna poliitika kujundamine ning selle elluviimise korraldamine keskkonnast tulenevate terviseriskide vähendamiseks.

Tegevuse raames viiakse ellu tervist toetava ning parendava keskkonna poliitikakujundamise teenust. Tervist säastva ja tervisliku elukeskkonna loomiseks ja arendamiseks on vajalik välja tõötada kaasaegsed õigusaktid ning koostõos avaliku, era- ja kolmanda sektoriga neid rakendada. Põhiliselt hõlmab see rahvatervishoiu seadust, kemikaaliseadust, biotsiidiseadust, veeseadust ning nende rakendusakte.

Perioodil 2024–2027 on kavas:

- Rahvatervishoiu seaduse eelnõu menetlemine ja selle seaduse rakendusaktide uuendamine, eesmärgiga luua kaasaegne õigusraamistik rahvatervishoiu valdkonna eesmärkiide saavutamiseks, juhtimiseks ja rakendamiseks. Seejuures on vajalik silmas pidada, et uuendused soodustaksid terviseriskide vähendamist, tervist toetava keskkonna edendamist ja innovatsiooni.
- Süstemaatilise biomonitoringu süsteemi ja võrgustiku arendamine Eestis, et saada paremad teadmised inimeste kokkupuutest kemikaalidega, kemikaalide jõudmisest inimese organismi ning nende tervisemõjust Eesti elanike tervisele. Kavas on süstemaatilise biomonitooringu eeltingimuste loomine ja võrgustiku käivitamine. Samuti lepitakse kokku Eesti-sisesed eesmärgid, prioriteedid ja tegevusplaan.
- EL-i kemikaalide ja kosmeetikatoodete alaste õigusaktide uuendamine (REACH, CLP, detergendumäarus, PIC-mäarus, kosmeetikatoodete mäarus). Kavas on analüüsida EL eelnõudes pakutud ettepanekuid, koostada koostõos erinevate huvitatud osapooltega Eesti seisukohad ning kaitsta neid eelnõu konsultatsioonidel ja tõõruhmades.
- Elukeskkonnast tulenevaid terviseriske puudutava info kättesaadavuse ja arusaadavuse suurendamine ning riskide maandamise oskuste parandamine. Rõhuasetus on kemikaaliohutust puudutava teabe kättesaadavuse parandamisel ja teabe kasutamise oskuste suurendamisel nii ettevõtetes, organisatsioonides kui ka uldelanikkonnas.
- Põlevkivisektori tervisemõju väljaselgitamine. Selleks jätatakse vajalike projektidega, mille käigus hinnatakse tervisemõju ning tõttatakse välja ennetus- ja leevendusmeetmed.
- Andmete kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamine. Eesmärk on parandada keskkonnast (sh tõokeskkonnast) tulenevate terviseriskide tõenduspohise hindamise ja riskide maandamise sekkumiste väljatõttamiseks vajalike andmete kvaliteeti, kättesaadavust ja koostoimet.

Tegevuse m õ odik	Algtase 2019	Tegelik tase 2022	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027	Sihttase 2030
--------------------------------	--------------	-------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Tervise säilimist ja paranemist soodustava elukeskkonna poliitika on kujundatud ning elluviimine korraldatud Allikas: Sotsiaalministeerium	jah	Jah	jah	jah	jah	jah	jah
--	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Tegevus 1.1.2. Vee, õhu ning müra ja kiirgusega seotud terviseriskid

Tegevuse eesmärk: keskkonnast tulenevate terviseriskide vähendamine, sh puhtale ja ohutule joogi- ja suplusveele juurdepääsu suurendamine, mitteioniseeriva kiirguse ja sisekliima terviseriskide maandamine ning keskkonnamüra ohjamine.

Tegevuse raames edendab Terviseamet vee terviseohutust, korraldades elanikkonnale joogivee, loodusliku mineraalvee, ujula- ja suplusvee seiret ning teostades riiklikku järelevalvet. Ka osutab Terviseamet joogiveeuuringute referentteenust.

Tegevuse raames hinnatakse sise- ja väliskeskkonnas esinevaid terviseriske ning korraldatakse riiklikku järelevalvet füüsikaliste tegurite (v.a ioniseeriv kiirgus) üle. Lisaks kooskõlastab ja hindab Terviseamet selle tegevuse raames strateegilise keskkonnamõju hindamise aruandeid, hindab ja avaldab arvamusi planeeringute vastavuse kohta tervisekaitseõuetele ja väljastab sagedusloa tingimuste ja raadiosaateseadme paigaldamise tingimuste kooskõlastusi.

Perioodil 2024–2027 on kavas:

- Joogiveehaarde valgala ja toiteala, veevarustussüsteemi ning tarbimiskoha veevärgi riskihindamise ja -juhtimise käsitluste juurutamine. Tegevus hõlmab ka tarbimiskoha veevärgi riskianalüüsi koostamist (*Legionella* ja plii), prioriteetsetes tarbimiskohtades joogivee seiret ja parandusmeetmete rakendamist ning tarbimiskoha veevärgi omanike nõustamist. Tulemuste saavutamiseks on vajalik joogiveeahela riskihindamise IT-lahenduse arendamine.
- Joogivee kättesaadavuse parandamine ja joogivee kvaliteedi usaldusväärsuse kasvatamine. 2024. aastal hakatakse uurima ka joogivee direktiivist tulenevate uute kvaliteedinäitajate esinemist joogivees. Kavas on uute joogivee direktiivist tulenevate mikrobioloogiliste ja keemiliste näitajate meetodikate juurutamine ja Terviseameti laborite võimekuse tõstmine Kuressaare juhtumi õpitundidest. Eesmärkide saavutamiseks on vajalik Vee Terviseohutuse infosüsteemi uuendamine.
- Eesti Keskkonnauuringute Keskuse (EKUK) ja Vee terviseohutuse infosüsteemi (VTI) süsteemide ühendamine seoses Tartu labori sulgemisega.
- Ujulate ohutuse analüüsimine ja õigusruumi kaasajastamine.
- Siseõhu kvaliteedi parandamiseks rahvusvahelise projekti INQUIRE (*Identification of chemical and biological determinants, their sources, and strategies to promote healthier homes in Europe*) jätkamine. Projekti raames viiakse Euroopa Komisjon HORIZON programmi rahastuse abil kodudes läbi sisekliima parameetrite uuringud (siseõhu saasteained, biomonitoring, küsitlused jt) ning hinnatakse uuenduslikke tegevusi ohtlike keemiliste ja bioloogiliste determinantide/võtmetegurite vähendamiseks kodudes.
- Mürast tingitud terviseriskide vähendamine. 2024. aastal on planeeritud müra häiringu küsitlus. Samuti on kavas uuendada sisekeskkonna müra reguleerivat määrust.
- Kiirgusest tingitud terviseriskide vähendamine. Analüüsitakse TalTechi uuringu „Hinnang praegustele ja 5G kasutuselevõtmisega kaasnevatele võimalikele tervisemõjudele, mis on seotud mitteioniseeriva kiirgusega“ tulemusi ja soovitusi. Kavandamisel on mitteioniseeriva kiirguse määruuse kaasajastamine ning järelevalve võimekuse

kasvatamine (möötmine ja sihtuuringud). Sageduslubade kooskõlastamise protsessi kiirendamiseks on kavandatud iseplaneeritavate tugijaamade kooskõlastamise andmebaasi arendus.

Tegevuse moodsid	Algtase 2019	Tegelik tase 2022	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027	Sihttase 2030
Kvaliteetse ühisveevärgi joogiveega varustatud tarbijate osakaal <i>Allikas: Terviseamet</i>	98,1%	98,3%	99,5%	99,5%	99,5%	99,5%	99,5%
Kvaliteetse veega basseinate osakaal <i>Allikas: Terviseamet</i>	89%	82%	94%	95%	96%	97%	98%
Supluskohtade osakaal, millele suplusvee kvaliteediklass loetakse „väga heaks“ või „heaks“ <i>Allikas: Terviseamet</i>	87%	92,3%	90%	90%	90%	90%	90%

Tegevus 1.1.3. Kemikaalide ohutus ja riskide vähendamine

Tegevuse eesmärk: kemikaalide valest kasutamisest tingitud mürgistus- ja õnnetusjuhtumite arvu vähendamine ning tervisele ohtlikest kemikaalidest, nende tervisemõjust ja riskide maandamise meetmetest teabe kättesaadavuse ja mõistetavuse tagamine.

Tegevuse eesmärgi saavutamiseks tegeleb Terviseamet regulaarselt kemikaalide turustamiseelsete tegevuste korraldamise, mürgistusteabealase nõustamise ja teadlikkuse tõstmisega ning biotsiidiseaduse alusel riigilõivuga maksustatavate teenuste osutamisega (biotsiidi registreerimistunnistuste ja lubade väljastamine ning detergendi turustamiseks erandi taotluse läbivaatamine).

Perioodil 2024–2027 on kavas:

- Süstemaatilise biomonitoringu eeltingimuste loomine ja võrgustiku käivitamine. Samuti on kavas edendada koostööd teadusuuringute ja biomonitoringu vallas, et arvestada nende tulemustega nii Eestis kui rahvusvahelisel tasandil kemikaaliohutuse valdkonna arendamisel.
- Ohtlike kemikaalide arvestuse põhimõtete nüüdisajastamine, mis hõlmab ka valdkondadeülese tervikliku süsteemi loomist (ohtlike kemikaalide e-arvestuse süsteem).
- Antidootide halduskorralduse nüüdisajastamine, mis seab tervishoiuteenuse osutajatele selgema vastutuse ning teavitussüsteemi.
- Tervikliku mürgistusjuhtumite analüüsi loomine, mida regulaarselt uuendatakse ja mis annab sisendit kemikaaliohutuse poliitika kujundamiseks ja seiramiseks.
- Sektorite ja sidusrühmade vahelise partnerluse koostöö tõhustamine, et suurendada sidusrühmade ja üldsuse kaasatust, huvi ja teadlikkust kemikaalidest ja nendega seotud ohutusest.
- Avalikkusele kemikaalide tervisemõjust kergesti mõistetava teabe pakkumine, mis hõlmab ka teavet kahjuliku tervisemõju vältimist tõhustavate tegevuste kohta;
- Järelevalvepõhimõtete nüüdisajastamine (riskipõhiseks muutmine) ning teiste liikmesriikidega koostöö edendamine.

- Ohtlike kemikaalide ohutumate alternatiividega asendamise ja parima tehnoloogia kasutamise soodustamine. Selleks on vaja luua tingimused tootearenduseks ja innovatsiooniks.
- Kliimamuutustega kaasneva tervisemõjude hindamine ning vajalike leevendusmeetmete väljatöötamine.

Tegevuse moodsid	Algtase 2019	Tegelik tase 2022	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027	Sihttase 2030
Kemikaale, sh detergente turustavate ettevõtete osakaal, kes puudused kõrvaldasid <i>Allikas: Terviseamet</i>	25%	82%	80%	80%	81%	82%	85%
Biotsiide turustavate ettevõtete osakaal, kes puudused kõrvaldasid <i>Allikas: Terviseamet</i>	25%	70%	80%	80%	81%	82%	85%

Tegevus 1.1.4. Toodete ja teenuste ohutus ja riskide vähendamine

Tegevuse eesmärk: toodete ja teenuste ohutuse või vale kasutusega seotud negatiivsete tervisesündmuste (sh kõrvalmõjude, tüsistuste, vigastuste ja mürgistuste) arvu vähendamine.

Tegevuse eesmärgi saavutamiseks edendab Terviseamet regulaarselt toodete terviseohutust ning korraldab kosmeetikatoodete ja muude toodete, kemikaalide, biotsiidide ja detergentide üle järelevalvet tootja, importija ja levitaja juures ning hulgimüügis. Samuti korraldab Terviseamet riiklikku järelevalvet haridus- ja sotsiaalasutuste tervisekaitseõuete täitmise üle ning ilu- ja isikuteenuste tervisekaitseõuete, majutusteenuste hügieenitingimuste ja reisirongide tervisekaitseõuete tagamiseks.

Perioodil 2024–2027 on kavas:

- Inimeste tervise kaitseks kehtestatud nõuete ja korralduse nüüdisajastamine, sh õigusruumi kaasajastamine ja juhendite väljatöötamine.
- Iluteenindajate koolitustegevust reguleerivate nõuete arendamine ja ellu viimine.
- Teenuseosutajatele nõuete järgimist abistava teabe lihtsamalt kättesaadavaks ja mõistetavaks tegemine, kasutades seejuures võimaluse korral ka digitaalseid lahendusi.
- Järelevalvepõhimõtete nüüdisajastamine, muutes seejuures järelevalve ennetavaks ja riske hindavaks.
- Inimeste teadlikkuse suurendamine toodete märgistest, teenustele kehtivatest nõuetest, võimalikest terviseriskidest ja nende maandamise meetmetest.

Tegevuse moodsid	Algtase 2019	Tegelik tase 2022	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027	Sihttase 2030
------------------	--------------	-------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Kosmeetikatooteid turustavate ettevõtete osakaal, kes puudused kõrvaldasid <i>Allikas: Terviseamet</i>	70%	91%	79,1%	80,9	82,7	84,6%	90%
Ilusalongide osakaal, kes puudused kõrvaldasid <i>Allikas: Terviseamet</i>	79%	81%	73%	75%	77%	79%	85%
Tervisekaitseõuetele vastavate haridusasutuste osakaal kontrollitud haridusasutustest <i>Allikas: Terviseamet</i>	78%	75%	80,3%	80,7%	81,2%	81,6%	83%
Tervisekaitseõuetele vastavate sotsiaalasutuste osakaal kontrollitud sotsiaalasutustest <i>Allikas: Terviseamet</i>	63%	73%	63,9%	64,1%	64,3%	64,4%	65%

Programmi juhtimiskorraldus

Tervist toetava keskkonna programm on koostatud Sotsiaalministeeriumi poolt koostöös asjakohaste haldusala asutustega. Programm koostatakse neljaks aastaks, pidades silmas Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi ning riigi pikaajalise strateegia „Eesti 2035“ eesmärgi. Programmi kinnitab terviseminister pärast 2024. aasta riigieelarve seaduse vastuvõtmist ning see avalikustatakse Sotsiaalministeeriumi kodulehel.

Programmi täiendatakse igal aastal ühe aasta võrra, olles kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga ning riigi rahaliste võimalustega. Programmi tegevuste eesmärgi aitavad toetada tulemusvaldkonna „Tervis“ teised programmid (tervist toetavate valikute programm, inimkeskse tervishoiu programm). Teistest tulemusvaldkondadest toetab programmi eesmärgi enim tulemusvaldkonna „Keskkond“ Kliimaministeeriumi Keskkonnakaitse ja -kasutuse programm.

Programmis seatud eesmärkide saavutamise ja mõõdikute seiramise eest vastutavad Sotsiaalministeerium koostöös Terviseametiga. Programmi täitmisest antakse aru Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 juhtkomisjonile ning koostatakse tulemusvaldkonna iga-aastane aruanne. Juhtkomisjoni on kaasatud valdkonna peamised koostööpartnerid. Juhtkomisjoni ülesanded, liikmed ja koosolekute protokollid ning tulemusvaldkonna „Tervis“ iga-aastased tulemusaruanded on avalikustatud Sotsiaalministeeriumi kodulehel.

LISA 1 Programmis olevate teenuste kirjeldus

Meede 1.1. Tervist toetava keskkonna arendamine ja elukeskkonnast tulenevate terviseriskide hindamine ja vähendamine

Tegevus 1.1.1. Tervist toetava ning parendava keskkonna kujundamine

Teenus: Tervist toetava ning parendava keskkonna poliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine (vastutaja Sotsiaalministeerium, lühikood 97)

Tervist säästva ja tervisliku elukeskkonna loomiseks ja arendamiseks tuleb välja töötada nüüdisaegsed õigusaktid ning koostöös avaliku, era- ja kolmanda sektoriga neid rakendada. Põhiliselt hõlmab see kemikaaliseadust, biotsiidiseadust, veeseadust ja rahvatervishoiu seadust ning nende rakendusakte. Poliitika kujundamisel lähtutakse sellest, et: 1) meid ümbritsev tehnilik ja looduslik keskkond on tervist ja tervislikke valikuid toetav; 2) teave keskkonna terviseriskidest on õigel ajal ja võimalikult lihtsalt kättesaadav; 3) elanikel on vajalikud oskused ja teadmised seda teavet kasutada ja 4) elukeskkond peab olema turvaline ja tervist toetav nii 8-aastastele kui 80-aastastele.

Tegevus 1.1.2. Vee, õhu ning müra ja kiirgusega seotud terviseriskid

Teenus: Vee terviseohutuse edendamine (vastutaja Terviseamet, lühikood 143)

Terviseamet on vastutav asutus joogivee, loodusliku mineraalvee, ujula- ja suplusvee ohutuse eest ning teeb antud valdkonnas riiklikku järelevalvet. Asutus vastutab veega seotud ohuolukordadele reageerimise eest ning teeb rahvusvahelist koostööd joogiveest ja suplusveest tingitud terviseohtude kõrvaldamiseks. Terviseamet osutab joogiveeuuringute referentteenust ning on vee terviseohutuse infosüsteemi volitatud kasutaja. Terviseamet on vastutav asutus, kes tunnustab loodusliku mineraalveena Eestis ammutatavat ja toodetavat vett või ühendusevälisest riigist pärit Eestis turule lastavat vett. Teenusele lisandus uus Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2020/2184 olmevee kvaliteedi kohta¹¹, mis käsitleb elanikkonna joogiveele juurdepääsu tagamise parandamist, joogiveega kokkupuutuvaid kontaktmaterjale, uute joogivee parameetrite määramist ja joogivee ohutuse riskihindamist.

Teenus: Planeeringute ja füüsikalistest (v.a ioniseeriv kiirgus) ning keemilistest teguritest tingitud terviseohtude hindamine ning terviseriskide vähendamine (vastutaja Terviseamet, lühikood 279)

Teenuse raames hinnatakse sise- ja väliskeskkonnas esinevaid terviseriske ning korraldatakse riiklikku järelevalvet füüsikaliste tegurite (v.a ioniseeriv kiirgus) üle. Teenuse hulka kuuluvad strateegilise keskkonnamõju aruannete ja planeeringute ning sagedusloa ja raadiosaateseadme tingimuste hindamine, tervisekaitseõuetele vastavuse korral kooskõlastuste andmine. Teenuse raames osaletakse valdkonda arendavates riiklikes ja rahvusvahelistes projektides ning koostades riskihinnanguid eesmärgiga parandada teadmisi, teadlikkust ja järelevalvet. Teenusele on lisandunud biomonitoringu tegevuste elluviimine, mille raames seiratakse lisaks keskkonnale tervist kahjustavaid ühendeid ka inimorganismis.

Tegevus 1.1.3. Kemikaalide ohutus ja riskide vähendamine

Teenus: Mürgistusteabealane nõustamine ja teadlikkuse tõstmine (vastutaja Terviseamet, lühikood 164)

Mürgistusteabealase nõustamise ja info kättesaadavuse edendamise eesmärk on vähendada mürgistusjuhtumitest tingitud kiirabi väljakutsete arvu ja erakorralise meditsiini osakonda tehtud

¹¹ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiiv (EL) 2020/2184. (2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32020L2184>

visiitide arvu, samuti vähendada mürgistusjuhtumitest tingitud haigestumisi, tervisekahjustusi ja suremust. Teenuse raames tagatakse telefonikonsultatsioonid infoliinil 16662 nii tervishoiutöötajatele kui elanikkonnale (eesti, inglise ja vene keeles), koostatakse teavituspõhised juhised, tehakse teavitustööd koolitustel, intervjuudes ja artiklites ning uuendatakse pidevalt mürgistusteabealast kodulehte ning andmebaaside andmeid.

Mürgistusteabe haldamise teenuse osa on ka elanikkonna nõustamiseks vajaliku teabe haldamine ning tervishoiuteenuse osutamiseks vajalike antidootide varu uuendamiseks andmete edastamine ja põhimõtete väljatöötamises osalemine. Antidootide varu hankenimekirja (vigastussurmade arvu vähendamise eesmärgil elu ohustavate mürgistuste raviks kasutatavate vastumürkide kogumi) haldab Terviseamet, kes määrab varu loetelu, kogused ja jaotuse. Tervisekassa osaleb varu hankeprotsessi korraldamises, jaotamises ja tagamises vastavalt mürgistusteabekeskuse hankeplaanile.

Teenus: Terviseriskide hindamise võimekuse parendamine (vastutaja Sotsiaalministeerium, lühikood 85)

Järgmisel neljal aastal on pööratud hea laboritava (*good laboratory practice*) kvaliteedisüsteemi tagamisel. Seda rakendatakse kemikaalide tervise- ja keskkonnaohutuse mittekliinilisel uuringul. Uuritavad kemikaalid võivad kuuluda näiteks ravimite, biotsiidide, veterinaarravimite, kosmeetikatoodete, taimekaitsevahendite või toidu koostisesse. Hea laboritava kvaliteedisüsteemi nõue testidele/analüüsidele on kohustuslik biotsiidide ja nende toimeainete hindamiseks esitatava teabe puhul. Hea laboritava nõuetele vastavust saab hinnata üksnes hea laboritava kontrollasutus.

Teenus: Biotsiidi registreerimistunnistuste ja lubade taotlemine, detergendi turustamiseks erandi taotlemine (vastutaja Terviseamet, lühikood 151)

Terviseamet pädeva asutusena korraldab biotsiidiseaduse alusel riigilõivuga maksustatavate teenuste osutamist: biotsiidi registreerimistunnistuste ja lubade väljastamine ning detergendi turustamiseks erandi taotluse läbivaatamine.

Biotsiidi turustamiseks ja kasutamiseks on vaja taotleda Terviseametilt biotsiidi registreerimistunnistust või biotsiidi luba. Registreerimistunnistuse või loa taotluse saab esitada isik, kes vastutab biotsiidi turule laskmise eest liikmesriigis või Euroopa Liidus. Enne loa väljastamist hinnatakse biotsiidi ohutust ja tõhusust.

Teenus: Kemikaalide turustamiseelsete tegevuste korraldamine (vastutaja Terviseamet, lühikood 152)

EL-i REACH-, CLP-, BPR-, PIC- ja detergentide määruse Eesti pädeva asutusena osaleb Terviseamet koostöös komisjoni, Euroopa Kemikaaliameti (ECHA) ja teiste liikmesriikide pädevate asutustega EL-i regulatsioonide muutmise ettepanekute ja rakendamist toetavate meetmete väljatöötamises. Koostöös Eesti sidusrühmadega osaletakse Eesti õigusaktide ja strateegiliste dokumentide ning otsuste väljatöötamises. Hinnatakse tööstuse poolt kogutud teabe täielikkust, asjakohasust ja piisavust ning kemikaali kasutamisega seotud riske, vajaduse korral nõutakse lisateavet ja/või tehakse ettepanek rakendada regulatiivset riskiohje meedet. Riikliku kasutajatoe kaudu nõustatakse oma pädevuse piires kemikaalide (sh biotsiidide ja detergentide) käitlejaid ja teisi sidusrühmi.

Pädeva asutusena jätkub töö kemikaaliohutust reguleerivate EL-i määruste rakendamist puudutavate küsimuste nõustavates Euroopa Komisjoni ja ECHA ekspertgruppides ja komiteedes.

Tegevus 1.1.4. Toodete ja teenuste ohutus ja riskide vähendamine

Teenus: Toodete terviseohutuse edendamine (vastutaja Terviseamet, lühikood 153)

Terviseamet täidab kosmeetika ja tubakatoodete valdkonna pädeva asutuse ülesandeid.

Peamine eesmärk on ennetada kosmeetikatoodetest tekkida võivad terviseriske, koguda ja menetleda kosmeetikatoodetest ilmnenu tõsise soovimatu mõjuga seotud juhtumeid (sh mürgistusjuhtumeid). Turustamise eelselt hinnatakse tubakatoodete ning nendega seonduvate toodete (sh e-sigarettide ja kuumutatavate tubakatoodete) koostisosade vastavust tubakaseaduse nõuetele ja jälgitakse turuolukorda. Teenuse raames osaletakse EL regulatsioonide muutmissetepanekute ja rakendamist toetavate meetmete väljatöötamises, Eesti õigusaktide ja strateegiliste dokumentide ning otsuste väljatöötamises, nõustatakse ettevõtteid ja tarbijaid.

Kemikaalide üle turujärelevalve koordineerimine. Järelevalve korraldamine kosmeetikatoodete, kemikaalide, biotsiidide ja detergentide üle tootja, importija ja levitaja juures, hulgi- ja jaemüügis ning e-kaubanduses. Otsuste langetamine vabasse ringlusesse lubamise/mittelubamise kohta toodete EL turule importimisel koostöös Maksu- ja Tolliametiga.

Teenus: Haridus- ja sotsiaalteenuste terviseohutuse edendamine (vastutaja Terviseamet, TA, lühikood 145)

Terviseamet korraldab haridus- ja sotsiaalasutustes tervisekaitseõuete (sh valgustuse, joogivee, müra, ventilatsiooni ning toitlustuse nõuded) täitmise üle riskipõhist ja kaebuspõhist järelevalvet, nõustab teenuste pakkujaid ning tarbijaid ja väljastab teenuse pakkuja taotluse alusel teenuse pakumise kohtadele terviseohutuse hinnanguid. Teenuse raames osaletakse valdkonna Eesti õigusaktide ja strateegiliste dokumentide väljatöötamises.

Teenus: Ilu-, isiku- ja majutusteenuste terviseohutuse edendamine (vastutaja Terviseamet, lühikood 154)

Terviseamet korraldab järelevalvet ilu- ja isikuteenuste tervisekaitseõuete, majutusteenuste hügieenitingimuste ja reisiringide tervisekaitseõuete täitmise üle ning nõustab tarbijaid ja käitlejaid.

Iluteenustest tulenevate terviseriskide väljaselgitamiseks ja maandamiseks rakendab Terviseamet ohuproгноosist tulenevat riskipõhist järelevalvet. Arvestades võimalikke terviseriske ja nende realiseerumise tõenäosust, on järelevalve prioriteediks võetud intensiivse iseloomuga iluteenused. Ohutaseme peamised mõjurid on teenuse iseloom ja seadmete funktsionaalsus, mistõttu neis ettevõtetes, kus pakutakse intensiivse iseloomuga teenuseid, teostatakse naha terviklikkust kahjustavaid manipulatsioone ja kasutatakse meditsiiniseadmeid, on vaja tõhusamat kontrolli.

Eesmärk on hinnata teenustest tulenevaid terviseriske, nõustada teenusepakkujaid ja tarbijaid võimalikest ennetusmeetmetest ning seeläbi vähendada terviseriskide realiseerumist.

Teenus: Tasuliste tervisekaitseteenuste osutamine (vastutaja Terviseamet, lühikood 233)

Teenus võimaldab kõigil soovijail tellida proovivõttu pindadelt, õhust, basseini-, suplus-, joogi-, heit- ja reoveest. Keemiliste, bioloogiliste ja füüsikaliste ohutegurite hindamiseks teostatakse analüüse ja mõõtmisi.